

Emlékünnepségek

A háromszéki közösségek időszemléletében is jelentős szerepet játszik a múlthoz és a történelemhez való viszonyulás. Az emlékezést pedig olyan társadalmi, kulturális és kommunikációs eseménynek tartjuk, mely a múlttal való kapcsolatunkat tükrözi. Az egyéni és a társadalmi emlékezetet viszonylag nehéz egymástól elkülöníteni, hiszen mindkettő a kommunikáció során alakul, formálódik és marad fenn.¹

A modern polgári államok, kultúrák és nemzetek kiépítésének korában az értelmiségi, kulturális és politikai elit fokozatosan alkotta meg egy-egy etnikai közösség standardizált múltját, történelmét, melynek szerkezetébe olyan múltbéli eseményeket (honfoglalás, államalapítás), helyszíneket (Ópusztaszer, Mohács, Arad), tárgyi emlékeket (szent korona, jogar, palást) válogattak és építettek be, melyek legadekvátabb módon reprezentálták a nemzeti közösség sajátos kultúráját és identitását. A polgári államok kiépítésének folyamatában alkottak meg olyan időben visszatérő ünnepségeket, melyek egy-egy nemzeti közösség múltját, múltbéli eseményeit idézik fel.² A magyar elit elsősorban a nemzet- és a nemzetállam-építés sodrában, 1867–1914 között számos új hagyományt, nemzeti ünnepet (március 15., augusztus 20.) alkotott.³

A kalendáriumok jelentős része közösen megélt, ciklikusan visszatérő, viszonylag időtálló (szakrális és nemzeti) ünnepeket tartalmaz. Azok sorában a különböző megemlékező események általában jól meghatározott térben és időben működnek, jól meghatározott csoportokhoz kötődnek, alapvetően rekonstruktív jellegűek.⁴ Az a személy, állampolgár, aki részt vesz egy ünnepi eseményben, jelenlétével is kifejezi, hogy az illető csoporthoz tartozik, megjelenésével is reprezentálja sajátos identitását.

Egy-egy emlékünnepség legtöbbször tudatosan kifejezi egy-egy csoport sajátos önképét, pozitív és negatív tulajdonságait, célrendszerét, időszemléletét, jövőképét, helyesnek tartott magatartásformáit és életmintáit. A kollektív emlékezet másik jellegetessége, hogy minden csoport egy adott korszakban csak annyit őriz meg saját történelméből, amennyit abból rekonstruálni képes. Tehát az emlékezet általában rekonstruktív módon működik, minden egyes korszakban és helyen rugalmasan újraszerveződik.⁵

Jan Assmann az emlékezetnek két alapvető (kommunikatív és kulturális) formáját különböztette meg. A *kommunikatív* emlékezet, véleménye szerint, elsősorban olyan, közel-múltban megtörtént emlékekre vonatkozik, amelyekben az egyén kortársaival együtt

---

¹ Barna 2002. 152–153.

² Assmann 1999. 45.

³ Erdélyi 2003. 49, Hobsbawm 1987, Jakab 2005. 29–30.

⁴ Assmann 1999. 39.

⁵ Assmann 1999. 43.

megosztózik. A *kulturális* emlékezet pedig már a múlt szilárdabb pontjaira irányul, elsősorban annak szimbolikus alakzataihoz kapcsolódik. Működésében soha sem elsődlegesek a megtörtént, konkrét történelmi események. Szerkezetében legtöbbször az emlékezetes történetek a leglényegesebbek, tehát elsősorban a mítosszá átalakított múlt számít.⁶

A kulturális emlékezet elsődleges szerveződési formáinak Assmann a rítust és az ünnepet tartotta, melyek szimbolikus eszközökkel az emberi élet alapvető értelmét fejezik ki. A kulturális emlékezet működését elsősorban a közös eseményekben való részvétel biztosítja. Az időben és térben szabályszerűen visszatérő közösségi rítusok és ünnepek lehetővé teszik egy csoport közös identitásának megalkotását, valamint a működéséhez szükséges tudás továbbadását, ciklikusságuk révén pedig garantálják egy adott csoport, közösség összetartozását időben és térben.⁷

A polgári korban kialakult új nemzeti emlékűnnepek fokozatosan jelentős szerepet játszottak a naptári év jeles napjainak szerkezetében, valamint a társadalmi, politikai életében, mivel tudatosan kiválasztott szimbólumok és közösségi rítusok segítségével végül is egy-egy politikai rendszer, hatalom állandóságát és biztonságát fejezték ki.⁸ Az emlékűnnepek általában a fennálló rendet, a hatalmi elit rendszerét, csoportját ünneplik, elemeikkel (pl. személyek, cselekvések, szövegek, tárgyak, tér- és időhasználat) pedig a hierarchiát legitimálnak és erősítenek. A hivatalos ünnepeket legtöbbször a komorság, a fennkölt kommunikáció és szóhasználat, látványos pompa jellemzi.⁹

Az emlékűnnepek a különböző társadalmi csoportok (pl. család, lokális társadalom, nemzet stb.) számára legtöbbször egy újabb rendet építenek ki. Mivel időstruktúrájuk kimondottan participációs és kulturális jellegű, legfontosabb eseményeik tudatosan arra irányulnak, hogy az egyént vagy csoportokat bevonják és identifikálják egy adott csoport kultúrájával, értékrendszerével és ideológiájával.¹⁰ A hatalmi elit a hivatalos ünnepeket sajátjának tartja, segítségükkel önmagát ünnepeleti, miközben sokan csak kényszerből vagy félelemből vesznek benne részt, mások pedig tudatosan távol maradnak azoktól.

A polgári nemzeti közösségek és nemzetállamok megszületésével egy időben a keresztény és a populáris ünnepek mellett fokozatosan kialakultak olyan hivatalos ünnepek is, melyek egy-egy nemzet történelmének legfontosabb eseményeire utalnak, emlékeztetnek. Az osztrák hatalom 1849–1867 között még minden magyar emlékűnnepséget határozottan tiltott. Az egyházi és az állami ünnepek Magyarországon elsősorban az 1867-es kiegyezést követő években távolodtak el egymástól, majd a 19. század végére fokozatosan kialakult az állam hivatalos ünneprendje. Elsősorban két nap nyert különleges jelentőséget szerkezetében: március 15., az 1848-as forradalom kezdőnapja és augusztus 20., az államalapítás és Szent István királyunk emléknapja. A harmadik jeles nap, október 6.,

⁶ Assmann 1999. 53.

⁷ Assmann 1999. 57.

⁸ Feischmidt 1996. 893–894.

⁹ Hernádi 1985. 20–24.

¹⁰ Gráfik–Voigt 1981. 241.

amikor Aradon 1849-ben kivégezték a tizenhárom tábornokot, már a passzív rezisztencia emléknapiaként működött.

Minden hatalmi változás az addig fenntartott ünneprend gyors és gyökeres átrendezését eredményezi, mivel minden új hatalmi csoport igyekszik kisajátítani, új jelentésekkel ellátni a korábbi ünnepeket. A hivatalos ünnepi rend gyökeres megváltoztatásával, volta-képp rituális eszközökkel próbálja alátámasztani és felmutatni saját uralmát, annak legitimitását. Ezt a szándékát elsősorban a tömegtájékoztatási csatornák (pl. írott sajtó, rádió, tévé stb.) segítségével, tehát tudatos manipuláció, propaganda révén valósítja meg. Napjainkban a tömegkommunikációs rendszerek tudatosan arra törekednek, hogy különböző helyszínekről történő közvetítésekkel és körkapcsolásokkal egy egész országot, nagyrégiót (Kárpát-medence), annak lakosságát integrálják a hivatalos ünnep eseményeibe, annak organikus résztvevőivé változtassák.

Március 15.

Az 1848-as forradalom és szabadságharc nagyon fontos szerepet játszott a modern polgári magyar nemzet megteremtésében. Ennek kezdő eseményét, március 15-ét már 1849-ben megülték színházi bemutatókkal, fáklyás felvonulásokkal, egyházi hálaadásokkal az ország különböző településeiben. A korabeli propaganda elsősorban a nagy francia forradalom eseményeit mutatta fel követendő példaként.¹¹ A magyar nemzeti emlékűnnepeink sorában március 15. legfontosabb funkciója az 1848-as márciusi forradalom elveinek, eszméinek, eredményeinek, értékeinek minél nagyobb tömegekkel való megismertetése és a fiatalabb nemzedékekkel való elfogadtatása.¹²

Az 1867-es kiegyezés után Magyarországon újra lehetővé vált a forradalom és a szabadságharc fontosabb eseményeire és személyiségeire való emlékezés.¹³ Kezdetben csak a temetőben, elhunyt hősök sírjánál vagy kivégzésének helyén szerveztek diszkrét megemlékezéseket, majd különböző intézmények belső tereiben került sor az emlékűnnepekre. Végül is csak a honfoglalás ezeréves fordulóján ünnepelhettek szabadon a köztutereken elhelyezett 48-as emlékműveknél és emléktábláknál. A publikus tereken megszervezett emlékűnnepek szerkezete viszonylag rövid idő alatt állandósult. A *Himnusz* eléneklése, a *Nemzeti dal* elszavalása után rendszerint fergeteges ünnepi beszédek következtek, majd a résztvevők közösen elénekeltek a *Szózatot*. Tehát a millennium évében, évtizedében alakult ki és rögzült a március 15-re való emlékezés foratókönyve, jelképrendszere és szöveganyaga.¹⁴

¹¹ Erdélyi 2003. 49.

¹² Erdélyi 2003. 50.

¹³ Jakab 2005. 30.

¹⁴ Jakab 2005. 30–35.

A nagyobb városokban (Budapesten, Kolozsvárt) megszervezett emlékünnepek jelentős hatást gyakoroltak a háromszéki megemlékezésekre is. A *Székely Nemzet* 1888-ban arról számolt be, hogy Baróton, Erdővidék vásáros és kézműves központjában a forradalom 40. évfordulóján a kórház-alap bizottsága ünnepi ülést hívott össze, ahol több mint 140 személy vett részt: „Szép volt megtestesülve látni a nagy nap 40. évfordulóján az egyenlőséget, ahol a földművelő, iparos, birtokos, hivatalnok, pap, tanító, kereskedő, szóval a társadalom minden rangú és rendű osztálya a legszebb egyetértésben ürítette poharát és hozta a jótékonyság oltárára a fillért.”¹⁵

Ugyanabban az évben Sepsisillyefalván is megemlékeztek a magyar forradalom kezdetéről: „Szép és kegyeletos ünnepet ült március 18-án este az illyefalvi Ifjúsági Önképzőkör. Tizenhárom évi fennállása óta először ünnepelte meg nyilvánosan március 15-ét, mint a szabadság, testvériség és egyenlőség hajnalának 40-ik évfordulóját. Az ünnepély a nagy sár miatt halasztatott vasárnapra, remélve, hogy a jobb idő és az ünnep nagyobb számú publikumot fog összehozni a nagyszabású program meghallgatására.”¹⁶

A *Székely Nemzet* tudósításai szerint Sepsiszentgyörgy lakossága 1892-ben verőfényes napon vehetett részt a magyar polgári forradalom kezdetének megünnepelésén. Az egynapos rendezvénysorozat a Református Székely Mikó Kollégium rajztermében délelőtt 11 órakor kezdődött, ahol az ifjúsági önképzőkör tagjai, Csósz János tanár vezetésével, bensőséges műsort mutattak be. Az iskola vegyes kara előadta a *Hazádnak rendeletlenül* kezdetű dalt, majd Kovács Gyula tanuló mondott *Hazafias imát*, Vajna Sándor tanuló ismertette az esemény történetét és következményeit, Szabó Ernő tanuló elszavalta a *Talpra magyart*, majd Benedek Árpád vezetésével a vegyes kar 105 tagja előadta *Tied vagyok, tied, hazám* című dalt. A város és környéke közvetlenül ebéd után, a piactéren felállított, s erre az alkalomra *csinosan* feldíszített, honvédemlékműnél találkozott. A szabadtéri ünnepség kezdetét taracklövésekkel jelezték. A különböző egyesületek tagjai előbb a tanácsház udvarán, majd előtte gyülekeztek, s a felvonulók onnan indultak nemzeti lobogókkal, miközben a menet élén haladó zenekar tagjai hazafias indulókat játszottak. Utánuk a tűzoltó egyesület tagjai vonultak, majd a nőegylet választmánya díszes babérmalakkal, a református egyház dalárdája saját zászlójával, a város énekkara, a Mikó Kollégium vegyes kara, különböző iparos egyesületek tagjai, a kereskedő ifjak köre s végül pedig a helyi és a megyei hatóságok képviselői zárták a menetet. Az emlékművet körülvevő kordonon belül még pár nagyon idős 48-as honvéd is helyet kapott. A szabadtéri ünnepséget a Mikó kórusa a *Szózattal* nyitotta, majd Várkonyi Endre, az iskola tanára méltatta a nap jelentőségét. A város énekkara Zayzon Farkas vezényletével hazafias dalokat adott elő. Miközben közösen énekeltek és durrogtak a tarackok, az emlékművön elhelyezték a nőegylet impozáns koszorúját. Utána Kuszto Gyula, református segédlelkész elszavalta a *Talpra magyart*, az egyházi dalárda pedig *Székely harci dalt* adott elő. Az ünnepség végül is a *Hymnus* eléneklésével fejeződött be.¹⁷

¹⁵ *Székely Nemzet*. 1888. március 20. VI. 45. Idézi Demeter–Kisgyörgy 2011. 55.

¹⁶ *Székely Nemzet*. 1888. március 20. VI. 45. Idézi Demeter–Kisgyörgy 2011. 55.

¹⁷ *Székely Nemzet*. 1892. március 17. X. 42. Idézi Demeter–Kisgyörgy 2011. 68.

A 19. század utolsó évtizedében az erdélyi kisvárosokban különböző emlékbizottságok alakultak március 15. méltó megünneplésére. Az eseményeket rendszerint a helybéli polgári egyesületek tagjai készítették elő, ők bonyolították le. Az ünneplők egészen az első világháború kitöréséig a helyi zenekarok által szolgáltatott indulók akkordjaira vonultak fel a települések utcáin és közterein. A legtöbb helységben évről évre egyre rendezettebben, szervezettebben és ritualizáltabban vonultak a települések nyilvános, központi terére, részére. A menetelők sorában idős 1848-as honvédek képviselték, nyomatékosították és hitelesítették a szabadságharc eszméit, akiket ezen a napon fokozottabb figyelem övezett. A megemlékezési rituálét a *Szózat* nyitotta, majd azt követte a *Nemzeti dal* és a *Himnusz*, valamint a különböző előljárók, értelmiségiek szónoklata. Az ünnepi műsort rendszerint ének- és zeneszámok, különböző szavalatok, majd a koszorúk elhelyezése zárta. Az azonos térben megszervezett ünnepek szimbolikus formában és eszközökkel fejezték ki a különböző társadalmi rétegekhez tartozó magyar személyek szoros kapcsolatát és összetartozását. A szónoklatok és az ünnepi műsor után a zászlóikkal felvonuló egyesületek (pl. tűzoltók, zenészek, iparosok stb.) tagjai általában rendezett menetben visszatértek saját székhelyükre, ahol közös ünnepi ebéddel vagy vacsorával zárták a napot.¹⁸

A magyar nemzeti ünnepek meghonosodásában, alkotóelemeinek egységesülésében és elterjedésében nagy szerepet játszottak a honfoglalás ezeréves évfordulójára megszervezett emlékünnepek. Háromszéken 1896. május 9-én szinte minden településen nagyszabású ünnepeket szerveztek, különböző emlékműveket avattak, emlékérmeket verettek, emlékfákat ültettek, ligeteket telepítettek, új iskolai és művelődési intézményeket adtak át. Például Nagyajtán ekkor olyan kétnapos ünnepséget szerveztek, melynek előkészítésében és kivitelezésében elsősorban a pedagógusoknak, iskolásoknak és szüleinek jutott kiemelt szerep. A helyi képviselőtestület tagjai már kora reggel rövid díszgyűlést tartottak, ahol az óvoda felépítésére 400 korona alapítványt szavaztak meg. Utána az iskola tanulói, rendezett menetben, az intézmény díszes zászlójával az élen, nemzeti indulót énekelve felvonultak az unitárius templomvárba, a falu népével együtt, ahol ünnepi istentisztelet következett. Közvetlenül az ebéd után a helybéli iskola tanulói, tanárai vezetése mellett, kivonultak a falu melletti füves rétre, ahol testgyakorló- és versenyjátékokkal szórakoztak, majd a szervezők dióval és közös uzsonnával ajándékozták meg a gyermekeket. A következő nap, május 10-én újabb hálaadó istentisztelet következett, majd az ünnepek immár a település adminisztratív központjában zajlottak, ahol megjelent a község lakossága és értelmiségi rétege is. A polgári dalárda hazafias dalokat adott elő, majd felhangzott Szabolcska Mihály *Ezerév múltán* című költeménye, Ferenczy Géza hazafias beszédet mondott, délután pedig különböző versenyjátékokra és vidám táncmulatságra került sor.¹⁹

Erdélyben a nemzeti ünnepek meghonosításában elsősorban az iskolák játszottak jelentős szerepet, másodsorban pedig a különböző polgári egyesületek. Földi István, kéz-

¹⁸ Keszeg 2004a. 22–31.

¹⁹ *Székely Nemzet*. 1896. május 16. XIV. 74. Idézi Demeter–Kisgyörgy 2011. 96.

divásárhelyi tanár és művelődésszervező visszaemlékezése villantja fel, hogy az osztrák hatalom árnyékában még a 19. század végén is mennyi szorongás jellemezte március 15. megünneplését. „Emlékszem, hogy milyen lázban égett az egész tanulóifjúság, emlékszem, hogy egyedül ezen a napon tűztük mellünkre a piros-fehér-zöld nemzeti szalagot, és emlékszem arra is, hogy március tizennegyedikén mindig elhatároztuk, hogy: *Holnap pedig nem jövünk iskolába*. Így volt a határozat, de sohasem mertük megvalósítani, sohasem volt szabad egészen ünnepelni a magyar szabadság ünnepét, s meg kellett elégedjünk azzal, hogy délelőtt, egy tízperces rövid szünet alatt valaki elszavalta a *Talpra magyar-t*.”²⁰

Az állami iskolai hálózat kiépítése és megteremtése a Székelyföldön közvetlenül a kiegyezést követő években bontakozott ki. Az állami oktatási intézmények ebben a régióban is nagyon fontos szerepet játszottak a modern polgári nemzeti öntudat, nemzeti történelem és ünnepkultúra kialakításában. A korabeli sajtó alapján az körvonalazódik, hogy a szervezők Kézdivásárhelyen kezdetben csak az iskolások bevonásával készítették elő a márciusi ünnepségeket. A tanárok és a tanítók 1888–1916 között minden év március 15-én az iskolákban szerveztek emlékünnepségeket. Mivel a céhes és a 48-as hagyományaira büszke városban akkor még nem létezett egyetlen olyan köztérrel álló tárgyi objektum, szimbólum sem, mely az 1848–1849-es eseményeket idézte volna meg, Kézdivásárhely polgárai elsősorban a hajdani tiszti kaszinóban emlékeztek a forradalom, a szabadságharc jelentősebb helyi és összmagyar eseményeire, valamint kiemelkedő szereplőire. Az első nagyobb emlékünnepségre 1888. március 15-én a Kaszinóban került sor, majd a következő évben a megnövekedett közönség már a városháza nagytermében gyűlt össze. Azokban az években az önkéntes tűzoltó egyesület fúvószenekara a vásárhely központjában lévő piactéren teremtett ünnepi hangulatot, majd a nagyteremben a római katolikus középiskola igazgatója és a Kaszinó könyvtárosa mondott hazafias beszédet. Az esemény keretében Szőke Pista népi zenekara eljátszotta a Rákóczi-indulót, majd a tanítókból álló dalkör tagjai különböző Kossuth-nótákat énekeltek. Mivel a város főterén 1904-ben felépült a *Vigadónak* nevezett impozáns méretű művelődési ház, a következő években március 15-én már abban szervezték az emlékünnepségeket.²¹

A kézdivásárhelyi függetlenségi és 48-as kör tagjai, valamint az 1848-as honvédek 1904. március 15-én reggel kilenc órakor összegyűltek, majd testületileg bevonultak a római katolikus és a református templomba hálaadó istentiszteletre. Utána ünnepi díszgyűlést tartottak a kör helyiségeiben, majd a honvédek kivonultak Molnár Józsiás, néhai elnök sírjához, amit ünnepélyes keretek között megkoszorúztak. A Kaszinóban szervezett ünnepség után, délután a városháza nagytermében folytatódott az eseménysorozat, ahol a város elöljárói szólaltak fel, végül pedig beszédet mondott dr. Nagy György, az illyefalvi választókerület függetlenségi képviselőjelöltje. Majd szavalatok, énekek következtek, s a tűzoltó egyesület zenekara zeneszámokat mutatott be. Az eseménysorozat fényét mesz-

²⁰ *Székely Nép*. 1942. március 15. LX. 61.

²¹ Incze 2004. 221.

szemenően emelte az esti lampionos körmenet. Az emlékűnnep végül is Jancsó Dénesné vendéglőjében társas vacsorával zárult. A kézdivásárhelyi polgári leányiskolában az emlékűnnepség szintén reggel kilenc órakor kezdődött, ahol az ifjúság előbb elénekelt a *Szózatot*, Balázs Márton, az intézmény igazgatója ünnepi beszédet mondott, majd különböző hazafias szavalatok és énekek következtek. A kantai római katolikus főgimnázium önképzőköre délelőtt tíz órakor a Vígadó zsúfolásig megtelt termében szervezett díszgyűlést, ahol szintén emelkedett hangulatú beszédek, hazafias énekek és versek kerültek bemutatásra.²² A következő évben, 1905-ben már a Kézdivásárhelyi Iparos Ifjúsági Egyesület szervezte meg az egyik leghatásosabb, legemlékezetesebb emlékűnnepséget.²³

Az új adminisztráció 1920–1940 között hatalmi szóval akadályozta a magyar nemzeti ünnepségek megszervezését Háromszéken. Földi István később így írt a korszak jellegzetes hangulatáról, március 15-e megülnésével kapcsolatban: „Aztán emlékszem arra, hogy 1919-ben egészen ünnepeltünk, s bár idegen katonaság és rendőrspiclik serege leskelődött minden lépésünk után, a minoriták főgimnáziumában mégis mindenki nemzeti szalagot viselt, a zárt kapuk mögött a pedellustól kezdve az igazgatóig mindenki büszkén, öntudatosan, ragyogó szemmel köszöntötte egymást, és azon a napon minden tanár a márciusi gondolatról, a magyar szabadságról, Széchenyiről, Kossuthról, Petőfiről beszélt és csordultig telt a lelkünk ezekkel a titkos tanításokkal.”²⁴

Habár a bukaresti hatalom helyi képviselői határozottan tiltották magyar nemzeti ünnepek megszervezését nyilvános tereken, a legtöbb székelyföldi kisváros lapjában röviden, diszkrétén megemlékeztek március 15. történelmi és nemzeti jelentőségéről, kiemelték, hogy a francia forradalomhoz hasonlóan, az meghirdette és megvalósította a szabadság, a jogegyenlőség és a testvériség magasztos eszméit. A Kézdivásárhelyt megjelenő *Székely Újságban* 1923-ban a következő rövid szöveg jelent meg: „Csonka Magyarországon nagy ünnepet ültek. Fényes külsőségek között emlékeztek meg a nagy március 15-éről, amikor százados rabság után nagy és szabad lett a magyar. Nálunk egyszerű, szürke hétköznapi lett március 15-ike, amelyen rendes munkában rójjuk az élet nehéz keresztjét tovább. A miénk, abból, ami múltunkban szép volt, ma már csak a könny és bánat, a sóhaj és emlékezet. Ennek az emlékezetnek gyűjtünk halvány szöveteket ezekben a sorokba azért, hogy meggyászoljuk mindazt, amit elveszítettünk, de Istenbe vetett erős hitel buzdítuk új munkára itt élő testvéreinket. A türelemnek, szeretetnek és megértésnek arra munkájára, amely új helyzetünkben is közelebb visz ezen földön, a mi régi hazánkban, nemcsak a mindennapi kenyérért való küzdelem sikeres megharcolásához, de ahhoz is, hogy mint Románia állampolgárai megtartsuk magyarságunkat.”²⁵

Szabó Jenő a *Székely Újság* címlapján 1929-ben megjelent cikkében a következő sorokat közölte a gondolat szabadságáról: „Aki a történelmi dátumok mellett érzéktelen lé-

²² *Székely Újság*. 1904. március 10.

²³ *Székely Újság*. 1905. március 19.

²⁴ *Székely Nép*. 1942. március 12. LX. 61.

²⁵ *Székely Újság*. 1923. március 18. XX. 22.

lekkel oson el, az arról állít ki szomorú bizonyítványt, hogy közönyös a jövő iránt. Mert a múlt nagy tanulságait figyelmen kívül hagyja s elmulasztja leszűrni azokat az örök érvényű igazságokat, amelyekre jövődőt lehet építeni. Egy ilyen történelmi dátum suhant el csöndben felettünk a lefolyt héten. Valamikor zajos örömnünp, ma már csak csöndes, szürke nap, amit legfennebb hangtalan emlékezéssel ünnepel a nemzettesttől eltépett magyar.... Nagy tanulsággal szolgál ez a történelmi dátum. Mert a rendet soha sem kell féltetni a szabadságtól. Nincs a világnak olyan erős rendfenntartója, mint maga a szabadság. Azok pedig, kik a gondolatszabadság szárnyait nem a rend, hanem a hatalom érdekében nyírbálgatják, rossz munkát végeznek, mert a békére vágyó, a fejlődésre törekvő emberi gondolkodásba könnyen kirobbanó forradalmak magvát veti el.”²⁶

Mivel Észak-Erdély 1940–1944 között Magyarország részévé vált, újra visszahelyezték, visszaállították az 1848–1849-es eseményekre utaló magyar emléktáblákat és emlékműveket.²⁷ A helyi értelmiségiek és polgárok ezekben az években újra a nemzeti zászlókkal fellobogózott városban szervezhatték meg a márciusi ünneppsorozatot, mely már egy héttel a központi esemény előtt elkezdődött. Például a város legtiszteltebb tanárai népművelési est keretében beszéltek a forradalom és a szabadságharc jelentőségéről, az ágyúöntő Gábor Áron kivételes szerepéről, miközben az 1848-as forradalmárok és szabadságharcosok cselekedeteit követendő mintaként mutatták be a fiataloknak.²⁸ Március 15-én délelőtt megkoszorúzták az egykori ágyúöntőműhely előtti emléktáblát, majd délben a város templomaiban hálaadó istentiszteletre került sor. A Vígadó nagytermében a város előljáróinak jelenlétében a diákok impozáns ünnepi műsort mutattak be. Az eseményt a *Magyar Hiszekegy* nyitotta, majd egy diák elszavalta a *Talpra magyar-t*, a gimnázium egyik tanára ünnepi beszédet mondott, egy tanítónő előadta Liszt Ferenc ünnepi dalát, majd fellépett a római katolikus gimnázium énekkara és a népfőiskola szavalókórusa, végül pedig az ünnepséget Tóth Balázs képviselő beszéde zárta.²⁹ A következő évben, 1943-ban az ünnepségek már magyar honvédek, tűzharcosok és leventék díszfelvonulásával zárult.

Az Erdélybe bevonuló román katonák 1944 őszén tudatosan megrongálták, elpusztították vagy elmozdították a legtöbb magyar vonatkozású történelmi emlékművet. Így 1945-től kezdődően újra csak az egyházak és a templomok maradtak az erdélyi, háromszéki magyarság etnikailag homogén saját színterei és intézményei. Mivel a korábbi, nyilvános tereken megszervezett, nagyobb tömegeket megmozgató nemzeti emlékünnepségek az intoleráns korszakban eltűntek, azok fokozatosan elveszítették korábbi társadalmi jelentőségüket is. A legtöbb erdélyi magyar otthonban csak titokban, csendben, a pesti meg a nyugati rádiókat hallgatva, szűk családi vagy baráti körben emlékeztek március 15-re vagy augusztus 20-ra.

²⁶ *Székelly Hírlap*. 1929. március 17. XXVI. 12.

²⁷ Jakab 2005. 35–36, 2012. 250–251.

²⁸ *Székelly Újság*. 1942. március 8. XXVI. 10.

²⁹ *Székelly Nép*. 1942. március 14. LX. 60.

Egészen az 1968-as eseményekig a március 15-re való emlékezés Háromszéken is viszszaeszen a privát szférába. Azonban a székely családok ablakába vagy asztalára ezen a napon piros, fehér és zöld virágok kerültek, a zsoldos könyvekből előkerültek a féltve őrzött kokárdák, nemzeti színű szalagok, miközben lecsendesítve hallgatták a Kossuth vagy a Szabad Európa rádió ünnepi műsorait.

A romániai magyarság, közvetlenül az 1989-es decemberi események után, immár Háromszéken is szabadabban szervezhette és ülhette meg nemzeti ünnepeit. Például Kézdivásárhelyt 1990. március 15-én munkaszüneti napot rendeltek, s székely ruhába öltözött fiatalok vonultak fel a főtéren, utánuk pedig dalolva, mosolyogva, virágokkal, zászlókkal meneteltek a környékbéli falvak táncsoportjai. Az ünnepség központi színhelye a céhes város főterén álló Gábor Áron-szobor környéke volt, amit akkor magyar és román nemzeti zászlók díszítettek. Ebben az ünnepi térben rendre felvonultak olyan zöld fenyőgallyakkal, piros és fehér szalagokkal feldíszített lovas szekerek, amelyeken a szomszédos falvakból érkezett székely ruhás fiatalok vidáman énekeltek és táncoltak. A felvonulás után a szobor előtt rendre beszédet mondtak a város lelkészei, valamint a közakarattal választott új előljárói. A köszöntő beszédek után hazafias szavak következtek, majd a fúvósok zenéjére különböző intézmények, közéleti személyiségek helyeztek el sorban koszorút az ágyúöntő szobrának alapzatánál. Az 1990-es évek első felében a kézdivásárhelyi ünnepséget alapvetően a komorság, a gyászos hangulat jellemezte, különösen a hosszú nyúló koszorúzás miatt.

Gyökeresebb fordulat csak az 1990-es évek végén következett, amikor egyre vidámbb, derűsebb, karneváli elemek jelentek meg annak szerkezetében. Például a környék fiataljai ilyenkor székely viseletben, nemzeti jelképekkel, zöld fenyőágakkal és nemzeti színű szalagokkal feldíszített, allegorikus szekerekkel, vidáman énekelve és táncolva vonultak fel a főtéren. Közben alapvetően megváltozott az ünnepség tér- és időszervezete is, mivel a városban 1990 után számos 48-as vonatkozású, köztéri szobrot állítottak (pl. Bem Józsefnek, Kossuth Lajosnak, Petőfi Sándornak, Turóczy Mózesnek), ahol a különböző intézmények kisebb-nagyobb megemlékező eseményt szervezhetnek az ünnepnap során.

Miközben a központi hatalom kisebbségekkel szembeni agresszivitása az 1990-es évek második felétől fokozatosan csökkent, s Romániában is toleránsabb politikai és kulturális légkör bontakozott ki, a kézdivásárhelyi ünnepségek is egyre több piteleszk és karneváli elemmel bővültek. A magyarországi testvértelepülésekkel kialakított szorosabb kapcsolatok révén Háromszéken is megjelentek a hagyományőrző 48-as honvéd- és huszárcsoportok, akik korhű ruházatban és fegyverimitációkkal, Gábor Áron ágyújának másolatával, vidám hazafias dalokkal masíroztak végig a város utcáin és főterén.

A székelyföldi kisvárosokban és a nagyobb falusi településekben megszervezett emlékünnepek kiváló alkalmat jelentettek a különböző egyházi méltóságok, közéleti személyiségek, politikusok, művészek és médiaszatók közszereplésére is. Fellépésüket a magyarországi tévécsatornák minden évben körkapcsolásokkal és élő közvetítésekkel integrálják az összmagyar ünnepségek szerkezetébe, s így a média segítségével, tudatosan újraalkotják a határokkal szétválasztott magyarság virtuális egységét és közösségét.

Mivel a központi hatalom az utóbbi években gyökeresen megváltoztatta a székelységhez fűződő korábbi viszonyulását, fordulat kezdődött a Háromszéken megszervezett márciusi emlékünnepek szerkezetében, jelképeiben és szövegeiben is. Elsősorban a székely szimbólumok hiperreprezentációja figyelhető meg, amikor az ünnepek résztvevői 50 méteres székely zászlókkal, egyre díszesebb, pazarabb huszár- és honvédruhákban vonulnak Kézdivásárhely vagy Sepsiszentgyörgy közterein.

Augusztus 20.

Mivel a székelyföldi magyarok is cselekvő módon vettek részt az 1848-as forradalom és szabadságharc eseményeiben, annak közös élménye csakhamar azt eredményezte, hogy a háromszéki székelyek is beépültek a polgári magyar nemzeti közösségbe. Ezt a folyamatot tükrözi az a tény is, hogy még az önkényuralom éveiben is hangsúlyt fektettek Háromszéken a magyar nemzeti ünnepek megszervezésére. Például a kézdivásárhelyi Kaszinó, mely 1861-ben *Olvasó Egyesület* néven alakult újra, már a következő évben, augusztus 20-án ünnepséget szervezett államalapító királyunk emlékére. Mivel annak elnöke, Szabó Dániel, a város akkori polgármestere 1863-ban is megszervezte a nagy érdeklődést és lelkesedést kiváltó eseményt, a Nagyszebenben székelő Gubernium csakhamar alkotmányellenesnek minősítette, s még abban az évben október 18-án eltávolította őt a város éléről. A hatalom szorításában Szabó Dániel csakhamar lemondott a Kaszinó elnöki tisztségéről, majd végleg visszavonult a közéletből is.³⁰

A kiegyezést követő évtizedekben a vidék magyarsága immár szabadon szervezhette meg országalapító királyunk ünnepségét. A *Székelyföld* című lap 1904-ben a következőképpen ismertette a nap jelentőségét és helyi programját: „Augusztus 20. a magyar nemzet legnevezetesebb ünnepnapja, mert Szent-Istvánban nemcsak az első magyar királyt, de a keresztény vallásnak hazánkban megalapítóját ünnepeljük. A törvényhozás is teljes munkaszünetet rendelt e napra, s így minden magyar embernek alkalma van a nagy király ünneplésére. Kézdivásárhelyen de. 9 órakor a r.k. templomban ünnepi istentisztelet lesz, melyen alkalmi szent beszédet Stadler plébános fog tartani, míg a nagy misét Asbóth házfőnök fogja mondani.”³¹

A *Székely Újság* 1907-ben rövid beszámolót közölt arról, hogy Kézdivásárhelyt éppen augusztus 20. előtt szentelték fel a *Báró Szentkereszty Stephánie menedékházat* és a *Szent István-kápolnát*. Az ünnepség megszervezésében a háromszékmegyei *Erzsébet árvaleány-intézet*, a kézdivásárhelyi és vidéki *Oltáregylet*, a *Rudolf-kórház*, a kézdivásárhelyi munkaképtelen szegények *Stephanie* menedékháza, a kézdivásárhelyi és vidéki

³⁰ Dimény 2011. 515.

³¹ *Székelyföld*. 1904. augusztus 20. XXIII. 67. 3.

Vereskereszt egyesület választmánya, valamint a zágoni *Jóteköny Nőegylet* tagjai és vezetői játszottak meghatározó szerepet. Szentkereszty Stephanienak a menedékház előtt felállított szobrát gróf Mikes János katolikus főesperes és Cirmay Zoltán református lelkész áldotta meg. Az ünneplők onnan átvonultak az *Erzsébet árvaleány-intézet* udvarára, ahol gróf Mikes János felszentelte a kápolnát és rövid gyászmisét mondott a vidék nagyasszonyának lelki üdvéért. Az emlékünnepségen fellépett a református dalárda, beszédet tartott Balázs Ferenc főesperes, Szabó Jenő református pap-költő alkalmi ódát szavalt, Nagy Károly árvaházi igazgató részletesebben bemutatta a nemes hölgy életrajzát, Gáspár István főgimnáziumi tanár alkalmi költeményt szavalt, majd a dalárda a *Szózattal zárta az eseményt*.³²

A *Székely Újság* 1908-ban már arról számolt be, hogy augusztus 19-én a főtéri házakat este mind kivilágították. Másnap ünnepi istentiszteletre került sor a római katolikus templomban, ahol Koch Sándor pap-tanár tartott szentbeszédet, míg az oltárnál Révai Miklós segédlelkész celebrált két misszionárius segítségével, a közös éneklés alatt pedig a Tordai Dalkör tagjai daloltak. Közülük Osztyán János és dr. Bardoc Gyuláné pedig szólót énekelt. A templomban szervezett ünnepségen részt vettek a helyi hatóságok, intézmények tagjai, valamint a honvédkaszárnyák tisztjei. A templom elé kivezényelt négy század tagjai az ünnepség végén díszlövészeket adtak le.³³

A következő évben hasonló forgatókönyv alapján ünnepeltek: 1909. augusztus 19-én este minden főtéri ablakot kivilágítottak, meggyújtották a piactéren, oszlopokon álló lámpákat is, majd augusztus 20-án a római katolikus templomban megszervezett ünnepi szentmisén Révai M. Kelemen plébános tartott szentbeszédet.³⁴ Apostoli első királyunk tiszteletére 1910. augusztus 20-án délelőtt tíz órától újra szentbeszédre, szentmisére, majd délután öt óraker ünnepélyes vecsernyére került sor.³⁵

A *Székely Újság* 1911-ben az első oldalon közölt vezércikkében méltatta a nap jelentőségét: „A magyarságnak egyetlen igaz ünnepét üljük. Ez az az ünnep, amelyben nemzet és király egyesül, ez az a nap, amikor nincs különbség hivatalos Magyarország között, hanem az egész ország egyöntetűen, egységesen hódol legelső királyunk emlékének”. A cikk írója kiemelte, hogy míg a franciák és az amerikaiak tömegei ünneplik meg évente a szabadságharc és a függetlenség napját, addig háromszéki tájainkon ilyenkor csak egy-egy szerényebb istentiszteletre kerül sor. Ugyanott megemlítette, hogy Budapesten ilyenkor nagy tömegek vesznek részt a szentmisén és a körmeneten, míg nálunk Székelyföldön még a vakációzó ifjúság sem szervez semmiféle eseményt vagy műsort.³⁶

Érdekes, hogy a megszólított ifjak a következő évben, 1912. augusztus 20-án, a kisebb sétatéren konfettivel egybekötött hangversenyt szerveztek. Saját zenekaruk előadta

³² *Székely Újság*. 1907. augusztus 20. IV. 159. 2.

³³ *Székely Újság*. 1908. augusztus 23. V. 98. 3.

³⁴ *Székely Újság*. 1909. augusztus 22. VI. 98. 2.

³⁵ *Székely Hírlap*. 1910. augusztus 14. V. 65. 3.

³⁶ *Székely Újság*. 1911. augusztus 20. VIII. 96. 1–2.

a *Csibész indulót*, bemutatott különböző keringőket a *Leányvásárból*, a *Szívem oly tele van* kuplét, népdalokból összeállított egyveleget, a *Florentiner-marsot*, keringőket a *Kis Grófból*, *Asszonykám, adj egy kis kimenőt* kezdetű kuplét, majd keringőt az *Ezred apjából* és végül *Ártatlan Zsuzsi* indulóját. A meghívó szerint a felnőtteknek 30 fillér, míg a gyermekeknek 10 fillér volt a belépti díj.³⁷ A *Székely Újság* beszámolójában pedig kiemelte: „Mint minden évben, úgy az idén is az igaz, a benső felmagasztosultság érzetével ünnepelet meg e nemzet első alkotmányos apostoli királya emlékének eme napját. Ünnepelet a városunk is és hétfő este a főtér kivilágított ablakai is impozánsan emlékeztettek az első apostoli királyra. A Szent-István napi istentiszteletekben minden alkalommal összeforrott ennek az országnak népe, és hálaimát rebegett ama nagy király lelki üdvéért, ki a magyar alkotmány alap pilléreit lerakta.” A cikk írója sajnálattal állapította meg, hogy abban az évben gyászos volt a nap, mivel Szent István országa nem rendelkezett alkotmánnyal. „Összetörték azt érdemtelen kufárok. És a tegnapi áhitatos miséken azért szállt inkább a legtöbb ember fohásza a mindenség urához, hogy szabadítsa meg e sokat szenvedett országot alkotmánytíró zsarnokaitól.” Ugyanakkor azt is jelzi a lap, hogy csak a középületek ablakait világították ki az ünnep előtti estén, a magánépületek ablakai alig fényltek.³⁸ A pár nappal később közölt cikkekből kiderült, hogy a város elit rétege aznap voltaképp Bálványosfürdőn ünnepelet. Annak legnagyobb társalgó termében dr. Szabó Dávid fürdőorvos neje bevezetésképpen eljátszotta zongorán a *Himnuszt*, a fürdő zenekara által kísérve, de a résztvevők is ihletetlen énekelték nemzeti imánkat. Előadást tartott dr. Herrman Antal, kolozsvári egyetemi tanár, majd délután ünnepi hangverseny volt ugyanott, melynek fénypontját Milózus Antónia zongorajátéka jelentette. Utána Sólyom Amália hazafias költeményt szavalt, majd befejezésképpen a jelenlévők közösen eldalolták a *Szózatot*, amit Szabó Dávidné kísért zongorán.³⁹ Herrman Antal beszédében kiemelte az ünnep közösségi jellegét és fontosságát. Majd Szent István királyunk szellemiségével kapcsolatban kihangsúlyozta: „Ez a szellem teremtett ezeréves birodalmat nomádok legelőiből. Ez váltotta fel a pogányság nyers erőszakát a kereszténység szeretetével. Ez oltotta be az európai civilizációt az ősi ázsiai törzsbe, feláldozván nemzeti hagyományokat, hogy megmentse magát a nemzetet. [...] A pogányság készül feldúlni Szent István alkotását, visszafoglalni Magyarországot a kereszténységtől. De nem az ősi nemzeti pogányság a világújító egyetemes kereszténységtől, hanem egy kozmopolita, nemzetközi, nemzetellenes pogányság, a nemzeti, a magyar, a hagyományosmentelte kereszténységtől. Nemzetet és hazát, hagyományt és vallást tagadó szocializmus erőszakos terrora feldúlással fenyegeti a Szent István alapozta társadalmi rendet, nemzeti alkotmányt.”⁴⁰ A szónok befejezésképpen kiemelte, hogy a vidéknek, Kézdivásárhelynek milyen nagy szüksége van arra, hogy világhírű fürdővé váljon Bálványosfürdő.

³⁷ *Székely Újság*. 1912. augusztus 18. IX. 97. 4.

³⁸ *Székely Újság*. 1912. augusztus 12. IX. 98. 3.

³⁹ *Székely Újság*. 1912. augusztus 24. IX. 99.

⁴⁰ *Székely Újság*. 1912. augusztus 25. IX. 99.

A következő évben szintén a római katolikus templomban tíz órától kezdődően szervezték meg az ünnepi istentiszteletet, ahol nagy számban jelentek meg a város vezetői és a református felekezeti polgárok is. A *Székely Újság*ban augusztus 20-án megjelent vezércikk írója kiemelte, hogy a magyarság ezen a napon voltaképp elsiratja hazája korábbi nagyságát. Miközben a főváros nemzeti lobogókba és ünnepi ruhákba öltözött, s ünnepi körmenet keretében körbe hordozzák a Szent Jobbot, közben egy elszegényedett, koldus-sá vált, kifosztott nemzet siratja hajdani dicsőségét. „Magyarország, Magyarország, térj meg a te Uradhoz Istenedhez! Ne legyen Szent István ünnepe pusztán polgári parádé, hanem egy szent fogadalom napja s akkor újra boldog, szabad és dicső lesz szent István országa.”⁴¹ A kézdivásárhelyi *Oltáregyesület* aznap délután öt órától vallásos ünnepséget szervezett az állami, polgári leányiskola tornacsarnokában.⁴²

Az első világháború kitörése azonban gyökeresen átrendezte az ünnep szerkezetét, majd a Trianont követő években az új román hatalom és adminisztráció határozottan megtiltotta Szent István királyunk szabad, közösségi ünneplését. Ilyen körülmények között, az impériumváltás után, újra csak a templomban, ott is csak csendben lehetett megemlékezni országalapító királyunkra. Pár évvel később Szabó Jenő, református lelkész alkalmi versét közli a lap:

„Augusztus 20.

Valamikor e napon ünnepeltünk,
Az életvásár egy napig megállt,
A messzi múltból fényt kapott a lelkünk,
S ajkunkon a szó szent imára vált.

Ma már hétköznap ez is, mint a többi,
Mind, mint a múltból egy sugár rezeg!
A büszkeséget sietünk lefödni!
Ma koldusabb már az emlékezet...

Ma csak a köznap szürkesége rajtunk;
Rivalgó ünnep nem ver semmi zajt,
Legfönnebb csak, ha megremegő ajkunk
Az erdős bércen halkán átsohajt...”⁴³

⁴¹ *Székely Újság*. 1913. augusztus 20. X. 99. 1.

⁴² *Székely Újság*. 1913. augusztus 17. X. 98. 3.

⁴³ *Székely Újság*. 1925. augusztus 23. XXII. 32. 1.

A *Székely Újság* 1928-as száma arról számolt be, hogy Budapesten milyen fényes ke-retek között szervezték meg a Szent István-napi ünnepeket, ahová külföldről is nagyon sokan érkeztek. Budapest utcáit már augusztus 17-től feldíszítették, s világvárosi hangulatát csak fokozták az angol, olasz, német és amerikai látogatók. Egészen éjjelig különböző sportünnepélyeken, tűzijátékon, repülők produkcióin, műkedvelő és művészi előadásokon lehetett részt venni. Különleges jelentést nyújtott a napnak az is, hogy ekkor ünnepezték a többgyerekes anyákat is, akiknek elsősorban pénzjutalmat nyújtottak át. Közben Kézdivásárhely magyarsága a kantai római katolikus templomban, szentmise keretében, csendesen ünnepelt, azonban a megelőző estén minden főtéren lakó család tudatosan kivilágította ablakát.⁴⁴

A kicsi magyar világ négy éve alatt, 1940–1944 között Háromszék városaiban és falvaiban újra szabadon, nyíltan, lobogódíszben, kint a köztereken is megszervezhették államalapító királyunk emlékünnepségét. Annak nyitányaként délben az összes templomban hosszasan megszólaltak a harangok, majd az előljáróság, a különböző egyesületek, a honvédség és a helyi gyülekezet tagjai ünnepi istentiszteleten vettek részt. A központi események azonban továbbra is a római katolikus templomokban zajlottak, ahol megjelentek nemcsak a világi és az egyházi vezetők, hanem a magyar honvédség képviselői is. Szent István király napján számos háromszéki településen előbb ünnepélyes honvédek-iskutételre, majd utána katonai parádéra, díszfelvonulásra került sor.⁴⁵

A második világháború vége nemcsak impérium-, hanem gyökeres politikai, ideológiai változást is hozott. A szovjet mintára berendezkedett hatalom helyi vezetői egészen 1947-ig még megtúrták a vallásos eseményeket, de a párizsi békeszerződések aláírása után már a leghatározottabban tiltották szent királyunk ünneplését. Érdekes, hogy a szocialista évtizedek alatt a Kézdiszentlélek fölé magasló Perkőn megszervezett búcsú vált, főleg 1968 után, a vidék magyarságának központi ünnepevé augusztus 20-án.

Kézdiszentlélek környezetét elsősorban a helység mögötti hegyoldal, a Perkő uralja, mely messze kimagaslik, és Felső-Háromszék minden pontjáról jól látszik tiszta időben. A szemlélőnek rögtön feltűnik a sziklás hegyoldalon álló két fehér építmény: a négykaréjos kápolna és a négyszögletes harangláb. Művészettörténészeink már régóta feltárták, hogy a hegyen álló kápolna kora középkori, s nem késő barokk építmény. Ezt a feltevést igazolják a különböző vallási-néprajzi adatok is. A kegyhelyhez fűződő búcsút minden évben Szent István királyunk napján, augusztus 20-án szervezik meg.

Felső-Háromszék lakosai Ceaușescu diktatúrájának legkeményebb éveiben is augusztus 20-án ellátogattak ide, hogy együtt és magyarul imádkozzanak, énekeljenek, emlékezzenek első királyunkra, aki országot alapított, népét megkereszteltette, s beépítette a nyugat-európai népek és kultúrák világába. A Perkőhöz fűződő egyházi ünnepség napjainkban is Háromszék leghíresebb búcsúja. Vonzásköre, Kézdiszentlélek és Kiskászon

⁴⁴ *Székely Újság*. 1928. augusztus 26. XXV. 35. 1.

⁴⁵ *Székely Nép*. 1941. augusztus 22.

mellett, számos felső-háromszéki római katolikus falura kiterjed. Minden évben kisebb-nagyobb búcsús csoportok érkeznek Futásfalváról, Torjáról, Kézdiszázrapatakról, Kézdikővárról, Kézdiipolyánból, Bélafalváról, Esztelnekről, Csomortánból, Kézdialmásból, Lemhányból, Bereckből, Kézdimartonosról, Ozsdoláról, Hilibből, Gelencéről, Szentkatolnáról, Imecsfalváról, Hatolykáról. Mivel a szocializmus évtizedeiben nem indulhattak rendezett csoportokban, zászlókkal és csengőkkel, általában csak kisebb családi, baráti csoportosulások indultak gyalog, kerékpáron, szekéren és személykocsin a búcsúba.

A második világháború végéig, majd 1990-től kezdődően a búcsúsok immár saját falujukban, templomukban gyülekeznek, majd onnan indulnak gyalog, nyíltan Kézdiszentlélek felé. Ha egy másik menettel találkoznak, tiszteletük kifejezésére zászlóikat összeérintették, lehajtották. Az utat rendszerint 1990 után is gyalog teszik meg, csomagjaikat, öregjeiket és betegeiket általában lovas szekereken szállítják. A szentföldi színek katolikus magyar falvakból elinduló csoportok élén (a kommunista éveket leszámítva) templomi zászlósok és keresztvívők haladtak. Hiedelmeik szerint azoknak nem volt szabad, haladás közben, soha visszanezniük.

Amikor megérkeznek Kézdiszentlélekre, ott betérnek a vártemplomba rövidebb ájtatosságra. Majd a különböző csoportok rendezett menetben indulnak fel a Perkőre. Rendszerint Kiskászon irányából közelítették meg a magaslatot, ahová hangosan énekelve és imádkozva vonulnak fel. A felső-háromszéki falvak (Kiskászon, Kézdiszázrapatak, Kézdiipolyán, Esztelnek stb.) népe észak irányból, a hegyoldalon vonult a búcsú színelhelyére. A különböző irányból érkező csoportok fenn a magaslaton találkoznak, zászlóikkal egymást köszöntik, röviden imádkoznak, utána pedig énekelve tovább menetelnek a kápolnához.

Egészen a szentmise kezdetéig a magaslat szélén plébánosok gyóntatják az arra jelentkezőket. A kápolnát elsősorban a kézdiszentlélekiek díszítik fel zöld fenyőágakkal. Tudatosan odafigyeltek, hogy annak falát fehérre meszeljék, bádogtetejét pirosra fessék, bejáratát pedig zöld fenyőgallyakkal ékesítsék. Amikor Ceaușescu diktatúrája az 1980-as években megerősödött, külön legényvirtusnak számított magyar nemzeti lobogót tűzni ki a kápolna vagy egy-egy magasabb fenyőfa tetejére. Az *aranykorszak* utolsó két évében a legények a fenyőfa összes oldalágát levágták a kitűzött lobogó alatt, hogy a hatalom emberei ne tudják a zászlót oly könnyen eltávolítani. A rendőrök által mozgósított munkások rendszerint a tövénél kivágták a fenyőfát, melynek hegyén ott lobogott a magyar zászló. A következő évben már vaspántokkal és cementgyűrűvel övezték a fa tövét.

Az otthon maradottaknak rendszerint *búcsúfiát* vásároltak: például szentképet, olvasót, mézeskalácsokat. Útközben megízlelték a kiskászoni oldalon lévő forrás vizét, melynek kivételes erőt tulajdonítottak. Úgy tartották, hogy a kápolna feldíszítésére állított nyírfaágak levelei kivételes erővel rendelkeznek. Azokból otthon behelyeztek egy-egy kisebb leveles ágat az eresz alá villámlás és erős idő ellen, vagy a „megvert” gyermek párnája alá. A betegek, mielőtt távoztak volna a búcsújáró helyről, viseletükből, hajszálukból

egy-egy kis darabkát gondosan, titokban elrejtettek a fű között, annak reményével, hogy betegségeket is otthagyták.

A búcsú alkalmas volt a szomszédos falvakban élő rokonok, jó barátok, ismerősök találkozására is. Sokan már az istentisztelet megkezdése előtt, régebben szekéren, újabban pedig személykocsin érkeznek szentléleki vendéglátóikhoz. Általában ez a látogatás kölcsönösségen alapult, s így minden család már előre tudja, hogy melyik faluból melyik famíliát várhatja. Ez a rituális és társadalmi kapcsolat rendszerint nemzedékről nemzedékre, tehát apáról fiúra hagyományozódott.

Szent István királyunk napján, még az 1980-as években is, több száz, több ezer ember vett részt az ünnepi szentmisén. Igaz, hogy amikor felmutatták a feszületet, a térdet-fejet hajtó keresztények között hirtelen állva maradtak, kimagaslottak a rendfenntartó szervek civil ruhás, merev tekintetű emberei.

A mise után rendszerint ételben és italban gazdag ebéd következett. A fiatalok általában táncmulatságot szerveztek ilyenkor, s az egész hegytető egészen besötétedésig vidám énekszótól volt hangos. A tetőn megszervezett mezei ünnepség kiváló alkalmat kínált a fiatalok közötti ismerkedésre is. A felső-háromszéki fiatalok sokszor itt választottak életre szóló társat maguknak, átlépve a szülőfalu szigorú endogámiáját, vagyis a falun belül köthető házasságot előíró szokásokat. Ebéd közben az egymást ritkán látó barátok, rokonok megbeszélték az eltelt időszak eseményeit, s a vendégek még aznap este hazaindultak.

A népi vallásosságnak ezt a természetes megnyilatkozási formáját 1945–1989 között igyekeztek letörni, megszüntetni. A perkői Szent István király-napi búcsú a leghíresebb erdélyi búcsújáráshelyek sorában, Csíksomlyó és Máriaradna mellett, megőrizte folyamatosságát, valamint embert, lelket és közösséget összetartó, megtartó erejét.

Azonban az ünnepség szerkezete 1990-től kezdődően fokozatosan megváltozott, mivel teatrális elemek épültek be szerkezetébe. A csoportok szervezői nagy gondot fordítanak arra, hogy évente látványos zászlókkal, keresztekkel vonuljanak fel. Különböző vallásos egyesületek, társaságok, lovagok ezen a napon tudatosan magukra öltik jellegzetes köpenyeiket, viseleteiket, jelképeiket. A felvonulók sorában számos hagyományőrző honvéd- és huszárcsoport is halad, de ott menetelnek különböző polgári és vitézi egyesületek tagjai is színpompás viseleteikben.

Kiemeljük, hogy az utóbbi két évtizedben nagyon sok nemzeti szimbólumot (pl. különböző zászlókat, címereket) is felvonultatnak. Másodsorban pedig a helyi és a megyei politikai elit is ilyenkor szervez különböző világi és kulturális eseményeket. Például 2009. augusztus 20-án hatalmas kőszobrot állítottak Szent István királyunknak Kézdiszentlélek főterén. A honfoglalás 1100 éves évfordulóján a falu fölötti Perkőn hatalmas máglyát gyűjtöttek, amit öt percnél a környező falvak magaslatain fellobbanó tüzek követtek. Azóta az ünnep estéjén 22 órától először a Perkőn gyűjtják meg a legnagyobb farakást, majd azt követően a többi falu máglyáját. Megfigyelhető, hogy a búcsú évről évre komercializálódik és sajátos turizmus épül köréje.

Október 23.

Az 1956-os kommunistaellenes forradalom emléknapját Háromszéken csak az 1989-es rendszerváltozás után lehet szabadon, publikus tereken megünnepelni. Habár az erdélyi magyarság nem vett részt cselekvően a budapesti eseményekben, a hazai totalitárius és nacionalista hatalom 1956 után már itt is szabadon szankcionálhatta a rendszerrel bátrabban szembenéző személyeket, családokat, csoportokat. Ennek során nagyon sok polgári szemléletű háromszéki fiatalt, értelmiségit letartóztattak, hosszú évekre bebörtönöztek, nem utolsósorban alapvetően megfélemlítették az itteni lakosságot. Éppen ezért 1956–1989 között csak suttogva lehetett erről a „forradalomról”, azt követő kegyetlen megtorlásokról, itteni hatásairól, meghurcolt családtagokról, rokonokról beszélni, s a nyugati rádiók adásait ilyenkor csak éjszaka, lecsendesítve volt ajánlatos hallgatni.

Az 1989-es rendszerváltozás után Erdélyben, Háromszéken is emlékhelyeket alakítottak ki temetőben, köztuterekben az 1956-os áldozatok, meghurcolt személyek, családok tiszteletére, emlékére. Érdekes, hogy vidékünkön és az egész Kárpát-medencében rendszerint egy-egy nagyobb sziklatömbbel és karcsú sírjellel, kopjafával jelölték meg az 1956-os emlékhelyeket. Ezekben a szimbolikus jelentőségű és jelentésű tereken rendszerint cserkészek, középiskolások, lovagrendek emlékeznek az ellenforradalom eseményeire, háromszéki következményeire, áldozataira. A megemlékezésekben résztvevők vagy azoktól távolmaradók köre az erdélyi, háromszéki magyarság széttagolódását tükrözi.

Kiemeljük, hogy az utóbbi tizenöt évben elsősorban a tévécsatornáknak különböző körkapcsolásokkal, helyszíni közvetítésekkel, diákok számára szervezett vetélkedőkkel volt kiemelt szerepe az ünnepségek meghonosodásában, forgatókönyvének kialakulásában. A márciusi ünnepségekhez hasonlóan a nemzeti himnusz, emelkedett beszédek, hazafias dalok, koszorúk, zászlók játszanak fontos szerepet forgatókönyvében. Mivel az 1956-os események nem érintették egységesen az összes erdélyi társadalmi réteget, lokális közösséget, október 23. még nem vált össznemzeti emlékünnepséggé térségünkben.

Képek

Gábor Áron fellobogózt szobra. Kézdivásárhely 1990. március 15.

Ünnepség a céhes város főterén. Kézdivásárhely 1990. március 15.

Feldíszított szekéren. Bereck 1990. március 15.

Hagyományőrző honvédek felvonulása. Kézdivásárhely 1997. (Kozma Imre)

A hagyományőrök Gábor Áron ágyújának másolatával vonulnak. Kézdivásárhely 1997. (Dímény Attila)

Zászlószentelés. Kézdivásárhely 1997. (Dímény Attila)

1848-as hagyományőrök felvonulása. Kézdivásárhely 2014. (Iochom István)

Fellobogózott szekéren. Kovászna 2012. (Bodor János)

Bevonulás lóháton. Kézdivásárhely 2013. (Szabó Rákkel)

Székelyzászló-rengeteg. Kézdivásárhely 2015. (Iochom István)

Székely zászló. Sepsiszentgyörgy 2014. március 15. (Albert Levente)

A körmenet a római katolikus vártemplomtól indul. Kézdiszentlélek 2007.

A Perkő oldalában kígyózik a menet. Kézdiszentlélek 2007.

A kézdikővári csoport Kiskászon felől érkezik. Perkő 2007.

Kézdisztentlélek, Kiskászon és Kézdipolyán felől érkező csoportok találkoznak. Perkő 2007.

Lobogókat vivő csoport. Perkő 2007.

Búcsús szentmise a kápolnánál. Perkő 1990.

Ideiglenes oltár Szent István királyt ábrázoló képpel. Perkő 2007.

Szent István király szobrának leleplezése. Kézdiszentlélek 2007.

Hagyományörző honvédek Szent István király szobra mellett. Kézdiszentlélek 2007.

Tűzgyújtás augusztus 20-án. Zabola-Tatárhalom 2015. (Péter Levente)

Emlékezés az aradi tizenhárom vértanúra. Sepsiszentgyörgy 2014. október 6. (Henning János)

*Hagyományőrző huszárok helyeznek el
koszorút a tizenhárom kopjafánál.
Sepsiszentgyörgy 2014. október 6.
(Henning János)*

Emlékezés az 1956-os forradalomra. Kézdivásárhely 2015. október 23. (Iochom István)

Emlékezés az 1956-os áldozatokra. Kovászna 2015. október 23. (Bokor Gábor)

